

دکتر قاسملو دیپلماتی برای آرمانهای کوردستان

آزاد مستوفی

شهید دکتر عبدالرحمان قاسملو، رهبر سرشناس کورد و دبیرکل سابق حزب دمکرات کوردستان نماد پایداری و دیپلماسی کورد است. ترور او توسط رژیم ایران در اتریش در حین مذاکره با نمایندگان ایرانی پایانی غم انگیز برای مبارزاتش بود اما میراث او همچنان الهام بخش دیپلماسی کوردها است. این مقاله سعی دارد به بررسی اهمیت تلاش‌های دیپلماتیک در حمایت از ملت‌های تحت ستم بپردازد، مزایای دیپلماسی را برجسته کند و به تلاش‌ها و مهارت‌های دیپلماتیک دکتر قاسملو نگاهی داشته باشد.

اهمیت دیپلماسی برای ملت‌های تحت ستم

دیپلماسی به عنوان ابزاری حیاتی برای ملت‌های تحت ستم که به دنبال به رسمیت شناختن و احقاق حقوق مشروع خود هستند، عمل می‌کند. این شامل مذاکره، گفتگو و ارتباطات استراتژیک برای تأثیرگذاری بر افکار بین‌المللی و جلب حمایت است. مزایای دیپلماسی عبارتند از:

۱- حل و فصل مسالمت آمیز درگیری‌ها: دیپلماسی بستری را برای گفتگو فراهم می‌کند، احتمال خشونت را کاهش می‌دهد و راه حل‌های مسالمت آمیز درگیری‌ها را تقویت می‌کند. از طریق مجاری دیپلماتیک، ملت‌های تحت ستم می‌توانند به نارضایتی‌ها رسیدگی کنند و شرایط را بدون توسل به مبارزه مسلحانه مورد مذاکره قرار دهند.

۲- شناسایی و حمایت بین‌المللی: دیپلماسی مؤثر می‌تواند به رسمیت شناختن و حمایت بین‌المللی از آرمان ملت ستمدیده به دست آورد. دیپلمات‌ها با تعامل با سایر کشورها، سازمان‌های بین‌المللی و سازمان‌های غیردولتی می‌توانند ائتلاف‌هایی بسازند و طرفداری کسب کنند که موقعیت آنها را تقویت کند.

۳- تقویت مشروعیت: تلاش‌های دیپلماتیک مشروعیت ادعاهای یک ملت تحت ستم را افزایش می‌دهد. ارائه استدلال‌های مستدل و نشان دادن تعهد به مذاکره مسالمت آمیز می‌تواند دیدگاه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی را تغییر دهد و همدردی و حمایت را به خود جلب کند.

۴- کمک‌های اقتصادی و بشردوستانه: ملت‌های تحت ستم از طریق دیپلماسی می‌توانند کمک‌های اقتصادی و بشردوستانه را تأمین کنند. دیپلمات‌ها می‌توانند با مذاکره با نهادهای بین‌المللی و کشورهای اهداکننده، منابعی را به دست آورند که برای بقا و توسعه مردمشان حیاتی است.

رهبر یک ملت تحت اشغال و ستمدیده باید برای معرفی مبارزات مشروع خود به جهانیان و استفاده مؤثر از دیپلماسی، از استراتژی چند وجهی استفاده کند. این رویکرد باید شامل ساخت یک روایت قوی، مشارکت در دیپلماسی بین‌المللی، اعمال نفوذ رسانه‌ها و افکار عمومی و تشکیل اتحادهای استراتژیک باشد. گام‌ها و ملاحظات کلیدی که با بینش دانشمندان علوم سیاسی و کارشناسان روابط بین‌المللتائید می‌شوند، عبارتند از:

۱- روایت قانع کننده

اهداف و پیام های روشن: اهداف مبارزه باید به وضوح بیان شود و آنها را به طور مداوم و به انواع شیوه بیان کند. روایت باید بر حقانیت مبارزه، نارضایتی های تاریخی و آرمان های مردم تأکید کند.

سطح بالای اخلاقی: موارد ظلم و بی عدالتی را برجسته کند و در عین حال تعهد به صلح و حقوق بشر را نشان دهد. این به جلب همدلی و حمایت بین المللی کمک می کند. ژوزف نای¹ دانشمند علوم سیاسی که به خاطر کارش در زمینه قدرت نرم شناخته می شود، استدلال می کند که یک روایت قانع کننده می تواند قدرت نرم یک ملت را تقویت کند و جذب حمایت و متحدان را از طریق متقاعد کردن به جای اجبار آسان تر کند.

۲- مشارکت در دیپلماسی بین المللی

تعاملات دوجانبه و چندجانبه: کانال های دیپلماتیک رسمی و غیررسمی را با کشورهای با نفوذ و سازمان های بین المللی مانند سازمان ملل متحد، اتحادیه اروپا و نهادهای منطقه ای ایجاد کند.

شرکت در مجامع بین المللی: برای افزایش آگاهی و جلب حمایت جامعه بین المللی در کنفرانس ها، اجلاس ها و انجمن های بین المللی شرکت کند. هانس مورگنتا²، یکی از چهره های کلیدی واقع گرایی سیاسی، بر اهمیت دیپلماسی در ایجاد تعادل قدرت و دستیابی به منافع ملی از طریق مذاکره و اتحاد تأکید دارد. هنری کیسینجر³ ضرورت دیپلماسی ماهرانه در جهت یابی در مناظر پیچیده بین المللی و تضمین نتایج مطلوب را برجسته کرده است.

۳- اهرم رسانه و افکار عمومی

گسترش رسانه های بین المللی: از رسانه های بین المللی برای برجسته کردن مصیبت ها و خواسته های ملت ستم دیده استفاده کند. اپدیت ها، مصاحبه ها و مستندها می توانند ابزار قدرتمندی باشند.

---

¹ ژوزف ساموئل نای جونیور (متولد 1937) یک دانشمند علوم سیاسی آمریکایی است. او و رابرت کوهن نظریه روابط بین الملل نئولیبرالیسم را که در سال 1977 در کتاب قدرت و وابستگی متقابل خود توسعه دادند، پایه گذاری کردند. او به همراه Keohane مفاهیم وابستگی نامتقارن و پیچیده را توسعه داد. آنها همچنین روابط فراملی و سیاست جهانی را در یک جلد ویرایش شده در دهه 1970 بررسی کردند. او پیشگام نظریه قدرت نرم و هوشمند است که این عبارت توسط اعضای دولت کلینتون و دولت اوباما رایج شد.

² هانس یواخیم مورگنتا (1904 - 1980) حقوقدان و دانشمند علوم سیاسی آلمانی-آمریکایی بود که یکی از شخصیت های مهم قرن بیستم در مطالعه روابط بین الملل بود. وی را پدر علم سیاست خارجی در نیمه دوم قرن بیستم و یکی از بنیانگذاران نظریه واقع گرایی در روابط بین الملل میدانند. آثار مورگنتا به سنت رئالیسم در نظریه روابط بین الملل تعلق دارد. در حالیکه مورگنتا بر مرکزیت قدرت و «منافع ملی» تأکید می کرد، عنوان فرعی «سیاست در میان ملت ها» - «مبارزه برای قدرت و صلح» - نشان دهنده نگرانی او نه تنها در مورد مبارزه برای قدرت، بلکه به راه های محدود کردن آن با هنجارهای اخلاقی و قانونی است.

³ Henry Alfred Kissinger (1923-2023) اندیشمند سیاسی، مشاور ژنرال ژنرال، دیپلمات سرشناس و سیاستمدار آمریکایی.

کمپین های رسانه های اجتماعی: مخاطبان جهانی را از طریق پلتفرم های رسانه های اجتماعی درگیر کند، که می تواند مبارزه را تقویت کند و حمایت بین المللی را به سرعت بسیج کند. شانون اونیل Shannon K. O'Neil، کارشناس امور بین الملل، به نفوذ روزافزون دیپلماسی دیجیتال و قدرت رسانه های اجتماعی در شکل دهی افکار عمومی و روابط بین الملل اشاره می کند. مانوئل کاستلز⁴، جامعه شناس، مطالب زیادی در مورد نقش رسانه ها در جامعه شبکه ای نوشته است و استدلال می کند که رسانه ها می توانند به طور قابل توجهی بر نتایج سیاسی تأثیر بگذارند و حمایت از جنبش های اجتماعی را بسیج کنند.

۴- ائتلاف های استراتژیک تشکیل دهد

ائتلاف با جنبش های دیگر: برای تقویت آرمان با سایر ملتهای تحت ستم، سازمان های جامعه مدنی و فعالان حقوق بشر ائتلاف بسازد و آنان را از نقض حقوق بشر در سرزمینش توسط رژیم اشغالی و ستمگر آگاه سازد.

حمایت از دیاسپورا: جامعه دیاسپورا را بسیج کنید تا از آرمان ملت در کشورهای میزبان خود دفاع کنند و از نفوذ و منابع آنها استفاده کنند. پژوهشگران اینمورد در کار خود بر روی شبکه های حمایت فراملی استدلال می کنند که اتحادها و شبکه های بین بازیگران غیردولتی می توانند به طور مؤثر دولت ها و نهادهای بین المللی را برای رسیدگی به مسائل حقوق بشر تحت فشار قرار دهند یا باعث کمتر شدن این فشارها از جانب رژیم های اشغالگر و ناقض حقوق انسانی شود.

رابت کوهن و ژوزف نای در مورد اهمیت وابستگی متقابل پیچیده و اینکه چگونه بازیگران و اتحادهای غیردولتی می توانند بر سیاست بین المللی تأثیر بگذارند، بحث کرده اند.

۵- نهادسازی و مشروعیت

ایجاد نهادهای قانونی: ایجاد نهادهای نماینده و ساختارهای حاکمیتی که می توانند به عنوان گفتگوی معتبر با جامعه بین المللی عمل کنند.

استانداردهای حقوقی و اخلاقی: اطمینان حاصل شود که مبارزه به استانداردهای حقوقی بین المللی و هنجارهای حقوق بشر برای حفظ مشروعیت پایبند است. فرانسیس فوکویاما⁵ بر نقش نهادهای قوی در دستیابی به ثبات و مشروعیت سیاسی تأکید می کند که برای جلب حمایت بین المللی بسیار مهم است. ساموئل هانتینگتون⁶ اهمیت قدرت و مشروعیت نهادی را در توسعه سیاسی و دستیابی به اهداف ملی مورد بحث قرار داده است. رهبریک ملت تحت ستم با ترکیبیک روایت قانع کننده، دیپلماسی

---

⁴Manuel Castells جامعه شناس اسپانیایی متولد 1942 به دلیل نویسندگی سه گانه ای از آثارش با عنوان عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ شناخته شده است. او محقق جامعه اطلاعاتی، ارتباطات و جهانی شدن است. او همچنین عضو کالج سنت جان در دانشگاه کمبریج است و رئیس انجمن شبکه در کالج d'Études Mondiales پاریس است.

⁵Yoshihiro Francis Fukuyama فیلسوف امریکایی متولد 1952

⁶Samuel P. Huntington استاد سابق دانشگاه هاروارد امریکا (1927-2008)

استراتژیک، تعامل رسانه‌ای، اتحادها و نهادهای قوی، می‌تواند مبارزات خود را به طور مؤثر به جهان معرفی کند.

شهید دکتر قاسملو مهارت‌ها و میراث دیپلماتیک

دکتر عبدالرحمان قاسملو با تحصیل اقتصاد و علوم سیاسی در اروپا، نه تنها یک رهبر، بلکه یکتوریسین علم اقتصاد سیاسی نیز بود. سوابق تحصیلی، او را با درک عمیقی از روابط بین‌الملل و سیاست‌های اقتصادی تجهیز کرد که در تلاش‌های دیپلماتیک خود به خوبی از آنها استفاده کرد. فعالیت دیپلماتیک شهید دکتر قاسملو با تعهد تزلزل‌ناپذیر او به آرمانهای ملت کورد مشخص شد. او نقش مهمی در جلب توجه جامعه بین‌المللی به وضعیت کوردستان داشت. توماس هامیربرگ سوئدی فعال سرشناس حقوق بشر در پیامی که در روز به‌خاک سپاری دکتر قاسملو خواند از او به نام دولتمردی که توانمندی کم نظیری داشته است، یاد میکند. برخی از تلاش‌های دکتر قاسملو برای حل مسالمت‌آمیز مساله کورد عبارت بودند از:

۱- مذاکره با مقامات ایرانی: تمایلدکتر قاسملو برای مذاکره با رژیم ایران نشان دهنده تعهد او به یافتن راه حل مسالمت‌آمیز برای حل مسالمت‌آمیز مساله کوردستان بود. ترور وی در این مذاکرات بر خطراتی که دیپلمات‌ها با کشورهای پایبند نبوده و نیست را بیشتر برجسته و نمایان می‌کند اما شجاعت و عزم او را نیز برای حل مسالمت‌آمیز مبارزه ملت کورد در مقابل رژیم اشغالگر ایرانی که به هیچ‌کدام از پرنسیپهای انسانی پایبند نبوده و نیست را بیشتر برجسته و نمایان می‌کند. فرانسوا میتران⁷ رئیس‌جمهور اسبق فرانسه در بیانیه‌ای پس از ترور شهید دکتر قاسملو در مورد مبارزه دکتر قاسملو برای صلح و تاثیر نبود این شخصیت عدالت طلب می‌گوید: "درگذشت دکتر قاسملو نه تنها برای مردم کورد، بلکه برای همه کسانی که برای عدالت و صلح در جهان مبارزه می‌کنند یک تراژدی است".

۲- تعامل با دولت‌های اروپایی: او در دنیای دیپلماسی غربی تعاملات و برخوردها و معادلات را می‌دانست. شهید دکتر قاسملو فعالانه با دولت‌های اروپایی و نهادهای بین‌المللی ارتباط بود و به دنبال حمایت آنها از احقاق حقوق ملتش بود. توانایی او در بیان مبارزه ملت کورد در یک زمینه جهانی به افزایش آگاهی و جلب همدردی بین‌المللیه ویژه در میان دولتمردان اروپایی کمک کرد. به گفته جان‌اتان رندل⁸، دکتر قاسملو به تنهایی به اندازه همه‌ی دیپلمات‌ها و شخصیت‌های سیاسی کوردهای بخش‌های دیگر کوردستان فعال بود. جان‌اتان رندل بر دیدگاه استراتژیک قاسملو و نقش او در بین‌المللی کردن آرمان کوردها تاکید می‌کند. رندل از توانایی قاسملو برای جلب حمایت روشنفکران و سیاستگذاران اروپایی و در نتیجه جلب توجه جهانی بیشتر به وضعیت اسفناک کوردها و راستایش می‌کند. رندل خاطر نشان می‌کند که ویژگی دیپلماسیدکتر قاسملو پافشاری بر حقوق بشر و اصول دموکراتیک بود که معتقد بود برای حل مسئله کوردها ضروری است.

⁷ François Maurice Adrien Marie Mitterrand رئیس‌جمهور سابق فرانسه (1916-1996)
⁸ Jonathan Randal نویسنده و روزنامه‌نگار سرشناس آمریکایی متولد 1933

۳- استفاده راهبردی از رسانه: دکتر قاسملو با درک قدرت رسانه از مصاحبه ها، نشریات و سخنرانی ها برای انتقال دیدگاه حق طلبانه کوردها استفاده کرد. تسلط او به چندین زبان از جمله فارسی، عربی، فرانسوی، چکی، انگلیسی، ایتالیایی و.. او را قادر ساخت تا به مخاطبان گسترده تری دست یابد و پیام خود را به طور مؤثر منتقل کند. او هرگاه به هر کشوری میرفت با خیل عظیم روزنامه نگاران مواجه میشد که در جواب دادن به سوالات متنوع آنان استادی ویژه ای داشت و به تنهایی توانسته بود نظر آنان را برای سفر به کوردستان و دیدن واقعیت های نسل کشی رژیم ایران در کوردستان، جلب کند و روزنامه نگاران خارجی از این وقایع گزارش و خبر تهیه کنند.

میراث و تاثیر دکتر قاسملو

میراث شهید دکتر قاسملو از طریق کمک های او به دیپلماسی کوردستان زنده است. رویکرد استراتژیک و فداکاری او الهام بخش نسل های بعدی رهبران کورد بوده است. نکات زیر تاثیر ماندگار او را برجسته می کند:

۱- الهام برای دیپلمات های آینده: مبارزات و خط مشی سیاسی شهید دکتر قاسملو الهام بخش دیپلمات ها و فعالان کورد در آینده است تا رویکردهای صلح آمیز و استراتژیک را در دفاع از حقوق خود دنبال کنند. روش های او به عنوان طرحی برای دیپلماسی مؤثر در شرایط چالش برانگیز عمل می کند.

۲- نماد مقاومت کوردها: زندگی و ترور دکتر قاسملو به نماد مقاومت کوردها و مبارزه مداوم برای احقاق حقوق ملی کوردها تبدیل شده است. دیوید مک داوال⁹، مورخ و نویسنده "تاریخ مدرن کوردها" در مورد دکتر قاسملو می گوید: "قاسملو از یک توانایی نادر در ترکیب علم و عمل سیاسی برخوردار بود. رویکرد دیپلماتیک و تلاش های خستگی ناپذیر او برای راهحلی مسالمت آمیز اثری پاک نشدنی بر آرمان کوردها بر جای گذاشت". این میراث ماندگار او را به رهبری کاریزماتیک در میان ملت کورد تبدیل کرده و بدون شک زندگی و ترورش همچنان یادآوری وضعیت اسفبار ملت کورد، اهمیت تلاش های دیپلماتیک حزب دمکرات کوردستان در تحقق عدالت را یادآوری میکند.

۳- ادامه مبارزه: احزاب مبارز کوردستان و شخصیت های سیاسی همچنان از میراث دکتر قاسملو برای دفاع از حقوق ملت کورد استفاده می کنند و خود را وامدار و ادامه دهنده ای او برای رسیدن به کوردستانی آزاد و دمکرات می دانند. شعار "قاسملو قاسملو راهت ادامه دارد" یک شعار حزبی نیست بلکه یک شعار مردمی در تظاهرات علیه رژیم اشغالگر است که عمق نفوذ راه و منش مبارزاتی دکتر قاسملو را در میان افشار مختلف جامعه کوردستان نمایان میکند. راهبردهای دیپلماتیک او توسط پژوهشگران و دانشگاهیانی که متعهد به راهحلهای صلح آمیز و همبستگی بین المللی هستند همواره مورد مطالعه و تحقیق قرار می گیرد.

---

⁹ David McDowall نویسنده بریتانیایی که در سال 1945 متولد شد. او تحصیلات عالی خود را در دانشگاه آکسفورد دنبال کرد و در آنجا علاقه شدیدی به مطالعات خاورمیانه پیدا کرد. این پیشینه آکادمیک اساس کار آینده او را به عنوان یک مورخ و نویسنده گذاشت. زندگی حرفه ای مک داوال با تعامل عمیق او با تاریخ و سیاست خاورمیانه، به ویژه تمرکز بر ملت کورد مشخص شده است. تخصص او فراتر از کوردستان است و امور خاور میانه را در بر می گیرد. در طول سالها، او سمت های مختلفی را بر عهده داشته است که به او اجازه داده است تا عمیقاً به پیچیدگی های منطقه بپردازد.

۴- **دیپلماسی و عملگرایی:** دیپلماسی و عملگرایی دو عنصر اساسی در سیاست خارجی و مدیریت روابط بین‌الملل هستند. دیپلماسی هنر و علم مذاکره و تعامل با دیگر کشورها و نهادهای بین‌المللی است که هدف آن رسیدن به توافقات و حل و فصل منازعات بدون توسل به خشونت است. عملگرایی در دیپلماسی به معنای تمرکز بر واقعیت‌ها، انعطاف‌پذیری و اولویت دادن به نتایج ملموس و عملی است. رهبران عمل‌گرا در دیپلماسی به جای تکیه بر ایدئولوژی‌های سخت‌گیرانه یا اهداف بلندپروازانه، به دنبال راه‌حل‌های عملی و ممکن برای مسائل پیچیده هستند. این رویکرد باعث می‌شود که دیپلمات‌ها بتوانند به شکلی موثرتر و با توجه به شرایط واقعی، منافعی را که برای آن مبارزه میکنند، تامین کرده و در عین حال به ثبات و امنیت منطقه، کشور و همچنین در بعد جهانی آن نیز کمک کنند. کارل پورنهور¹⁰ رویکرد عمل‌گرایانه قاسملو به دیپلماسی او را برجسته می‌کند و به توانایی شهید دکتر قاسملو در تعامل موثر با قدرت‌های غربی و منطقه‌ای اشاره می‌کند. او بر تعهد دکتر قاسملو به مذاکرات مسالمت‌آمیز تاکید می‌کند، مذاکراتی که او با وجود فضای خصمانه‌ای که رژیم ایران ایجاد کرده بود، دنبال می‌کرد. پورنهور خاطر نشان می‌کند که تحصیلات غربی و آرمان‌های دموکراتیک قاسملو، او را تبدیل به یک رهبر منحصر به فرد و با نفوذ کرده‌بود که می‌توانست آرزوهای کوردها را در یک سطح بین‌المللی بیان کند.

شهید دکتر قاسملو قدرت و پتانسیل دیپلماسی را در دفاع از حقوق ملت‌های تحت ستم به خوبی مورد استفاده قرار داد. ژرارد شالیاند¹¹، نویسنده و کارشناس ژئوپلیتیک، به ویژه در جنبش‌های انقلابی در اینبار می‌گوید "قاسملو روشنفکری درخشان و سیاستمداری ماهر بود. توانایی او در ترکیب دیپلماسی و کنشگری، او را به شخصیتی منحصر به فرد در مبارزات کوردها برای خودمختاری تبدیل کرد". سوابق علمی، تعامل استراتژیک او با بازیگران بین‌المللی، و تزلزل‌ناپذیر بودن تعهد به مذاکره صلح آمیز بر نقش حیاتی دیپلماسی او تاکید می‌کند. اولیویه روی¹²، دانشمند علوم سیاسی و متخصص خاورمیانه در مورد شهید قاسملو می‌گوید: "قاسملو مردی خواهان صلح بود و همیشه به دنبال راه‌حل‌های مذاکره برای مشکلات کوردها بود". بدون شک زندگی دکتر قاسملو الهام بخش تلاش‌های مداوم برای خودمختاری کوردستان و به رسمیت شناختن حقوق ملت کورد در عرصه بین‌المللی بود. از دریچه زندگی او، می‌توانیم تأثیر عمیقی را که دیپلماسی ماهر و متعهد می‌تواند در جستجوی عدالت و تعیین سرنوشت داشته باشد، جستجو کنیم. برنارد کوشنر¹³، وزیر سابق امور خارجه فرانسه بعد از ترور دوست قدیمی اش دکتر قاسملو می‌گوید: "دکتر قاسملو مدافع واقعی حقوق کوردها، مرد صلح و گفتگو بود".

---

¹⁰ Carol Prunhuber نویسنده و روزنامه‌نگار ونزولایی متولد 1956، دکترای مطالعات آمریکای لاتین را در دانشگاه پاریس به پایان رساند. او کار روزنامه‌نگاری خود را در امور بین‌المللی توسعه داد و به طور خاص بر وضعیت ملت کورد و حقوق بشر تمرکز داشت. او نوشتن برای روزنامه‌های اسپانیایی زبان را آغاز کرد و بعداً به عنوان وابسته مطبوعاتی با دیپلمات‌ها و سیاستمداران برجسته در مادرید کار کرد. او در سال 1983 با دکتر عبدالرحمن قاسملو در پاریس ملاقات کرد و در سال 1985 به کوردستان سفر کرده است. پس از سه سال تحقیق و مصاحبه گسترده، کارول نگارش "مصائب و مرگ رحمان کورد" را در سال 1991 به پایان رساند. کارول در 2024 کتاب "کوردستان محال از رویای ناتمام تا ترور رهبر کورد قاسملو" به زبان فرانسوی را چاپ کرده است.

¹¹ Gérard Chaliand متولد 1934 فرانسه. متخصص ژئوپلیتیک که مقالات زیادی در مورد جنگ‌های نامنظم و استراتژی نظامی منتشر کرده است. تحلیل‌های چالیاند از شورش‌ها در آسیا، آفریقا، آمریکای لاتین و خاورمیانه، عمدتاً بر اساس تجربیات میدانی‌اش با نیروهای انقلابی، در بیش از 20 کتاب و در مقالات متعدد روزنامه منتشر شده است.

¹² Olivier Roy متولد 1949 فرانسه، دانشمند علوم سیاسی استاد مؤسسه دانشگاه اروپایی در فلورانس، ایتالیا.

¹³ Bernard Kouchner متولد 1939 فرانسه. سیاستمدار، دیپلمات، پزشک و یکی از مؤسسان سازمان خیریه پزشکان بدون مرز و پزشکان جهان می‌باشد. وی وزیر امور خارجه در دولت فرانسوا فیون بود.